

KÖZ-GYŰJTEMÉNYEK

A közösség múzeuma A Nagyharsányi Helytörténeti Gyűjtemény

A dél-baranyai Nagyharsány nem mindennapi kulturális örökséggel rendelkezik. Határában római villát, belterületén avar temetőt tártak fel, a Szársomlyó oldalában pedig Szent István korábban ismeretlen dénárját is tartalmazó kincslelet került elő. A falu központjában álló templom története szintén az Árpád-korig nyúlik vissza, falait a XVI–XVII. században értékes freskókkal díszítették. A település középkori magyar népessége átvészelte a török hódoltságot, később a dualizmus és a két világháború korában a polgárosodó elit pezsgő kulturális életet alakított ki. Böven van tehát mihez nyúlnia a település múltja iránt érdeklődő kutatóknak, gyűjtőknek.

Ilyen gyűjtő Kanász Imre, aki a kaposvári Tanítóképző Főiskola elvégzése után, 1978-ban került Nagyharsányba, a szintén pedagógus feleségével együtt az általános iskolában helyezkedett el. Már diákkorában is vonzotta a történelem, első indíttatásait szülővárosa honismereti szakkörének tagjaként kapta, Nagyharsányban pedig a falu krónikása, Böhönyei Gizella tanítónő irányította a figyelmét a falu tárgyi kulturális örökségének megmentésére. Böhönyei Gizella az 1970-es években komoly gyűjtőmunkát folytatott – elsősorban diákjainak segítségével tett szert helytörténeti értékű tárgyakra –, ez az anyag azonban nem sokkal később teljesen szétszóródott.

A módszeres gyűjtés 2000-ben kezdődött meg ismét, amikor a millenniumi zászló átadásához kapcsolódva szerveztek helytörténeti kamarakiállítást az akkori polgármester, Balassa Gyula felkérésére. Ebből nőtt ki a ma is látható állandó kiállítás, amely először az általános iskola egyik termében, majd 2007-ben az iskola udvarán álló kis házban kapott helyet. Két évvel később az önkormányzat áldozatvállalásának köszönhetően elkészült a múzeum ma is használt épülete.

Az alapító – aki több évtizedes munkája elismeréseként 2012-ben átvehette a *Pro Humanitate Baranya* díjat, négy évvel később pedig a *Nagyharsány díszpolgára* címet – egyértelműen közösségi eredménynek tekinti a gyűjtemény létrejöttét. A szüntelen gyarapodásnak ugyanis csak egyik feltételét jelentette Kanász Imre elhivatott munkája. Kezdetől fogva nélkülözhetetlen volt a nagyharsányiak hozzájárulása, akik szívesen adták oda régi tárgyaikat a múzeum számára. Nem kevésbé alapvetőnek bizonyult, hogy az iskola, és még inkább a község vezetői is értéket lássanak a formálódó gyűjteményben, és szívügyüknek tekintsék annak színvonalas bemutatását. A gyűjtemény abban az értelemben is közösségi értéket képvisel, hogy a falu és a falubeliek emlékezetéhez szervesen kötődő tárgyakat őriz és mutat be – amikor viszont a szomszédos Villány történetéhez kapcsolódó anyagok kerültek elő, azokat Kanász Imre a készülő villányi helytörténeti kiállítás számára adta át.

A gyűjtemény minden évben szakmai háttérrel biztosít a Harsány-hegyi Csata Emlékünnepség számára, és az Ördögkatlan Fesztivál egyik állandó helyszínévé is szolgál. Az egyhetes programsorozat alatt művészeti projektek járulnak hozzá a kiállítás élményszerű bemutatásához, a vendégművészek pedig rendre újabb alkotásokkal gyarapítják a mú-

zeum közvetlen környezetét. A nyári főszezon mellett évközben is rendszeres a múzeum használata, és a hon- és népismeret órák anyagához is szervesen kapcsolódik a kiállítás, a nagyharsányi gyerekek tanári vezetéssel ismerkednek meg a falu történetének egy-egy szeletével, régi ruhákkal, használati tárgyakkal.

NÉPRAJZI ÉS TÖRTÉNELMI KINCSEK

A gyűjtemény leltárában ma mintegy 7600 tárgy szerepel. A faluhoz kapcsolódó legkülönbözőbb típusú emlékeket – az apró fületlen gombtól a község egykori tűzoltókocsijáig – a látogatók jól átgondolt tematikus elrendezésben tekinthetik meg a múzeum kilenc termében, közel 200 m²-en. A kiállítás elsőként Nagyharsány természeti értékeit, erőforrásaait mutatja be, majd az egyes mesterségek eszközeivel, termékeivel ismerkedhetnek meg a vendégek. Egy-egy kisebb tematikus összeállítás szól a római villa és az avar temető emlékanyagáról, valamint a harsány-hegyi csatáról. Külön teremben szerepelnek az 1848–49-es szabadságharchoz kapcsolódó emlékek; ezek kiemelt szerepét magyarázza a falu lakosságának nagyon erős református felekezeti és magyar nemzeti öntudata, függetlenségi párti hagyományai (érdekes adalék, hogy Baranya első Kossuth-szobrát Nagyharsányban állították fel). Ezután ismerteti a kiállítás a dualizmus és a két világháború közti időszak politikai eseményeit és kulturális életét, a közösség-szerveződés kereteit: az egyházközségek, a sportegyesületek, az olvasóköri és a színjátszóköri szerepét. Végül szépen berendezett enteriőr mutatja be a hagyományos paraszti lakásbelsőket. A főépülethez eredeti gazdasági

A helytörténeti múzeum első terme (Kanász Imre felvétele)

1848–49-es relikviák a kiállításban (Kanász Imre felvétele)

Az első világháborúban elesett Bordás Sándor emléktáblája (Kanász Imre felvétele)

melléképületek kapcsolódnak; a közelmúltban ért véget a *góré* felső részének restaurálása, egy új, külső kiállítóter kialakítása.

A tárgyak szakszerű katalogizálása pécsi muzeológus szakemberek javaslatai alapján lényegében a múzeum alapítása óta folyamatos és teljes körű. Komoly gondot okoz ugyanakkor – főként a papírrégiségek és a fából készült tárgyak esetében – az állagmegóvás, hiszen a vegyszeres kezelés, konzerválás jelentős összegeket emészt fel.

Ahogy minden múzeumban, itt is minden tárgynak megvan a maga története – ezekből a kis történetekből áll össze egy-egy ember, egy-egy család, közösség, és végül a falu egészének története. Amikor például egy polgári házból elköltöztek a lakói, felhívták Kanász Imre figyelmét a ház belső falán elhelyezett emléktáblára, amely nagyapjuk, az első világháborúban elesett Bordás Sándor emlékét örökítette meg. A táblát kivesték a falból, és közkincsként a gyűjteménynek adományozták. Néhány évvel később, egy villányi lomtalanításkor került elő egy 1833-as dátumot

viselő kézirat: Bordás Ferenc a maga örömeire másolta le a Genovéva történetéről szóló romantikus regényt. Ennek a Bordás Ferencnek dédunokája és a világháborús hős Bordás Sándornak fia lehetett az a Bordás Sándor, aki idős emberként az 1980-as években összefoglalta Nagyharsány és a nagyharsányi református egyházközség történetét. A gépirat egyik példánya ma a gyűjtemény tulajdonában van. Érdekes adalék, hogy a Bordás család a török adóösszeírások szerint már a XVI. században is Nagyharsányban élt, vagyis alighanem a térség ősi magyar lakóinak leszármazottairól van szó. Ahogy tehát fokról fokra összeállt a család története, úgy gazdagodott a falu históriája, és az addig külön-külön életet élő tárgyak is új összefüggérendszerbe kerültek, sok évszázados távlatok nyíltak meg körülöttük.

KÖNYVTÁR ÉS DOKUMENTUMTÁR

Amellett, hogy a kiállítás szerves részét képezik a tárolókban elhelyezett könyvek, kéziratok, dokumentumok és fényképek, a gyűjtemény törzsanyagához egy csaknem 600 kötetet számláló könyvtár és dokumentumtár kapcsolódik. Ez az archívum a teljesség igényével tartalmazza a Nagyharsány múltjával, kulturális és természeti örökségével kapcsolatos valamennyi szakirodalmat, kéziratot, sajtóanyagot, térképet és kisnyomatványt. A tematikus kötődés mellett a könyvtár a használatuk révén Nagyharsányhoz kapcsolódó állományokat is gyűjt: így például itt őrzik az I. világháborúban elesett Bordás Sándor könyvtárának tekintélyes részét, valamint számos, a XIX. század végétől használt általános iskolai tankönyvet. A gyűjtemény kincse a harsány-hegyi csata évfordulójára 1936–37-ben kiadott emlékbélyeg és boríték vitéz Horváth Kázmér mohácsi főjegyző számára címzett példánya, valamint a csatát ábrázoló két, 1696-ban és 1725-ben megjelent metszet nemrég megvásárolt eredeti példányai.

A könyvtár a múzeum törzsszállományához hasonlóan elsősorban ajándékozások, kisebb részt vásárlások révén gyarapszik. Közadakozásból, vállalkozói támogatásoknak köszönhetően sikerült megvásárolni Reuter Camillo leveleit, amelyekben a Szársomlyó természeti kincseire hívta fel a szolgabíró és a főispán figyelmét; a pécsi professzor munkája fontos szerepet játszott abban, hogy 1944-ben itt jött létre az ország egyik legkorábbi természetvédelmi területe.

A puszta archiválással, megőrzéssel egyenrangú kérdés a dokumentumok kutathatóvá, visszakereshetővé tétele, ami főként a régi képeslapok és fényképek esetében bizonyul nehéz feladatnak. Egy-egy megörökített helyszín, vagy esemény azonosítása, a képeken szereplő személyek megjelölése a helyismereti felhasználás egyik alapfeltétele, ami a legtöbb esetben nem megy hosszas utánajárás, a még emlékező helybeli öregek többszöri kikérdezése nélkül.

A teljes körű gyűjtésnek és az alapos feldolgozásnak köszönhető, hogy a könyvtár a helyismereti tájékozódás mellett a professzionális kutatások során is jól használhatónak bizonyult. Az itt őrzött archív anyagok legutóbb a Bölcsészettudományi Kutatóközpont és a Pécsi Tudományegyetem „*Mohács 1526–2026 – rekonstrukció és emlékezet*” kutatócsoportja több tagjának munkáját segítették. A múzeum alapítójának is tervei között szerepel a falutörténet egyik szegmensének, a közművelődés igen gazdag múltjának feldolgozása nemcsak egy tematikus gyűjteményrész, hanem dokumentumgyűjtemény, illetve monográfia formájában is.

Az utóbbi években megkezdődött az archívumban őrzött képanyag digitalizálása és közkinccsé tétele a világhálón. Jelenleg csaknem félezer felvétel tekinthető meg és tölthető le kiváló minőségben az európai virtuális könyvtárból (europeana.eu) szabadon, de a leg-

szigorúbb licencnek megfelelően. Az érdeklődők számos fotót tekinthetnek meg egyebek között a nagyharsányi leventékről, az általános iskolásokról, a színjátszókör előadásairól, vagy éppen a szőlőkben és a kőbányában folyó munkáról.

ÖSSZEGZÉS

A Nagyharsányi Helytörténeti Gyűjtemény egy elhivatott helytörténész személyes kezdeményezéséből, a helyi emberek bizalmának és az önkormányzat támogatásának köszönhetően vált intézményes formában működő és immár országosan ismert helytörténeti múzeummá. A kiválóan szervezett, igényesen bemutatott és változatos anyag napjainkban is folyamatosan bővül és alakul: a friss szerzeményekből időről időre új tematikus összeállítások készülnek, új gyűjteményrészecskék alakulnak ki, így a visszatérő vendégek is mindig rábukkanhatnak egy-egy újdonságra. A látogatók összbemérése talán úgy fogalható össze a vendégkönyvi bejegyzések alapján, hogy a gyűjtemény magas – akárhány városi múzeummal összemérhető – színvonala mellett sikerült megőrizni a falura jellemző kedélyességet, a személyes hangvételt és emberközeliséget.

Erdős Zoltán

Irodalom. Nyitott ajtóval. Kanász Imre helytörténész. MagyarNarancs.hu 2014. júl. 28., <https://magyarnarancs.hu/snoblesse/kanasz-imre-helytortenesz-90956>; *Sóki Diána*: Egy fületlen gomb is értéket képvisel. A Nagyharsányi Helytörténeti Gyűjtemény. Magyar Múzeumok.hu 2019. aug. 2., <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/egy-fuletlen-gomb-is-erteket-kepvisel-a-nagyharsanyi-helytortenet-gyujtemeny>; [*Zsíros Krisztina*] Zs. K.: Kanász Imre hétezer tárgyat gyűjtött a nagyharsányiak múltjából. BaMa.hu 2017. nov. 15., <https://www.bama.hu/kozelet/helyi-kozelet/kanasz-imre-hetezer-targyat-gyujtott-nagy-harsanyiak-multjabol-1176431/>

A megtalált „kisösvény”

Új múzeum a Rábaköz szívében

2019. június 15-én a Győr-Moson-Sopron megyei Szil községben visszazökkent az idő úgy hét évtizedet. Ismét az Isteni Megváltó Leányai rend nővérei sétálgattak hajdani zárdaiskolájuknak termeiben. Örömmre, ünnepre érkeztek a falu lakóival együtt, hiszen az évekig üresen álló, szépen felújított, romjaiból újjáéledt épület múzeumot fogadott magába, amely aznap tárta ki kapuját, hogy megmutassa, méltó őrzőjévé vált a falu múltjának, vallási emlékeinek.

A falu papköltőjének, a ferences P. Tóth Edének gyönyörű verssora – „... *ezerszínű álom, ezerfényű lélek...*” – adta a mottóját a *Szil szakrális emlékei* című kiállításnak, amely Szil Község Önkormányzatának támogatásával – a Csornai Múzeum szakmai koncepciója alapján –, közösségi összefogással valósult meg a nemzetközi Sacra Velo projekthez kapcsolódva, a vallási turizmus, a határokon átnyúló kerékpáros zarándoklatok egyik célállomásának helyszínéként.